

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

на Веселин Даниелов Данов

Керамичните съдове и малка пластика от селището от ранния енеолит при
Градешница

докторант към Катедра Археология, Исторически факултет Софийски
университет „Св. Климент Охридски“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Рецензент: проф. Иван Бонев Гацов д.н.

Представената за рецензия докторска дисертация на Веселин Данов „Керамичните съдове и малка пластика от селището от ранния енеолит при Градешница“ се състои от увод, девет глави, заключение, използвана литература и приложение с общ обем 232 страници, както и втора част – изображения и каталог, който включва 5 карти, фигури и тяхното описание.

Изборът на темата е продиктуван от значителното количество непубликувани керамични съдове и малка пластика от ранноенеолитното селището при с. Градешница, Врачанско, които са два пъти повече от обнародваните досега находки. В тази връзка е формулирана и основната цел на дисертационния труд - да се „прецизира мястото на ранноенеолитното селище при Градешница в относителната хронология на културния комплекс Градешница–Слатино–Дикили Таш (ГСД).

В първа глава „Култура Градешница–Слатино–Дикили Таш - обща характеристика“ са представени изследванията, посветени на култура/ комплекс Градешница–Слатино–Дикили Таш, както и идеята за вътрешната периодизация. В тази част са засегнати териториалният обхват на културата, информация за топографията на праисторическите селища, жилищата и отбранителните съоръжения.

В глава II „Селището при Градешница – преглед на проучванията“ са включени публикуваните резултати от изследванията през 60. и 70. години на миналия век от Богдан Николов върху ранноенеолитни обекти в м. Калето и м. Градището. На тази база са представени различните аспекти от изследванията на керамиката от Градешница и състоянието на изворовата база.

Глава III „Керамичните съдове от Градешница” е посветена на целите форми, като са представени и принципи на класификация и методи при сравнителния анализ. Последният е синхронен, включващ селищата от ранноенеолитния комплекс Градешница–Слатино–Дикили Таш и диахронен, включващ керамиката от култура Криводол–Сълкуца. За целите на изследване са използвани и публикуваните съдове от Слатино, Ситагри III и Дикили Таш. Успоредно с това дисертантът акцентира и върху технологията на изработване на съдовете и проблемите, които съпътстват подобно изследване.

Подточка III.3 от тази глава е озаглавена „Класификация”, наименование, което, според мен, се нуждае от известно допълнение и прецизиране още повече, че става дума за типологията на съдовете. Трябва да се отбележи, обаче, че тук съвсем правилно са посочени публикациите на съответните автори, ползвани от дисертанта, при прилагане принципите на типологическа класификация, които са използвани при анализа на колекция.

Според мен, от практическа гледна точка, би било добре да се изведат накратко; и отделните дефиниции на основните типове съдове, а също така метричните параметри да не бъдат замествани от прилагателните имена „по-голямо”, „по-малко”. Смятам, че при евентуално публикуване на дисертацията или на част от нея, би било добре да се вземат под внимание и тези забележки от гледна точка на методиката на изследване.

В същата глава е представена като отделна подточка и украсата на керамичните съдове от Градешница. В случая е акцентирано върху орнаментацията на съдовете, основните техники на украса и мястото им върху отделните типове съдове, както и количествените характеристики на различните техники на украса. В главата е отделено място и за знаците върху дъна на съдове - цели и фрагменти.

В глава IV „Антропоморфната пластика от Градешница” е представена най-многобройната група керамични предмети, повече от които са цели фигурки и фрагменти с графични рисунки. Тук е направен един полезен преглед на литературата относно технологията на фигурките от Градешница, а така също и от други праисторически селища на културата - комплекса Градешница–Слатино–Дикили Таш. Анализът е придружен и с класификация на тези фигурки. Представен е кратък преглед на наличната информация за класификации на фигурките от Градешница.

На база на извършената цялостна обработка на антропоморфните фигурки е предложена подробна класификация, като е обособен и нов тип. Според мен

използването тук на термина „вариант“ за посочване начините на закрепване главата към тялото на фигурката, не е особено удачен, но това е избор на дисертанта.

В същата глава е отделено място и на украсата на антропоморфната пластика от Градешница, както и са представени и резултати от извършения от дисертанта, анализ. Трябва да се отбележи като положителна страна на изследването прилагането на елементи от количествени методи по отношение на антропоморфните фигурки от Градешница и графичното онагледяване на резултатите. Това от своя страна е позволило на дисертанта да обособи и някои локални различия в рамките на Градешница–Слатино–Дикили Таш

В глава V „Зооморфната пластика от Градешница“ са изследвани цели или фрагментирани фигурки на животни, както и фрагменти с моделирани зооморфни израстъци. Тук бих препоръчал на докторанта използването на термина „фрагменти“ вместо „парчета“.

Глава VI е озаглавена „Жертвеници“ и е посветена на керамични находки, които според автора са отнасяни обикновено към предметите, свързани с култа. От една страна, Веселин Данов ги разглежда най-общо като „съдове със специфично предназначение“, а от друга - те са определени от него и като „жертвеници“. Тук е видим стремежът да се използва термин, различен от тези в литературата по въпроса, като „култови масички“, „алтарчета“ и пр. В случая има известно противоречие между силно обвързващото значение на този термин и мнението на дисертанта за тяхното предназначението - „за чиято функция може само да предполагаме“.

Глава VII от дисертационния труд включва „Моделите на сгради“, където за „отворените модели“ са открити паралели със Слатино и Ситагри, докато „затворените модели“ са регистрирани само в Градешница. В тази връзка, независимо от малкия брой находки от този тип, Веселин Данов разглежда наличието или липсата на модели на сгради и различията в техниките на тяхната орнаментация, като резултат от вероятни локални различия. В случая би могло да се помисли доколко думата „сграда“ е подходяща и дали не би било по-добре да бъде заменена от „жилища“?

В глава VIII „Моделите на мебели“ са представени общо 5 находки, които според дисертанта могат да бъдат отнесени съответно към модели на столове и на маси. Без да се поставя под въпрос качеството на информацията, обособяването на тип маса с „равен правоъгълен плот“ не смятам за удачно. При общо 5 артефакти подобен подход, който дисертантът нарича „класификация“, според мен тук е методически нецелесъобразен.

Що се отнася до термина „технологични данни“, който се среща в текста, то от гледна точка на информацията, която се съдържа, то той е напълно правилно използван – например Фиг. II.1. - за стъпките в технологичния процес при създаване на антропоморфни фигурни от Градешница. С този термин са обозначени и данни от резултатите на технологичното изследване на енеолитна керамика, „наблюденията върху начина на моделиране на жертвениците“, „начин на моделиране на животински фигурки“, технологията на изработване на фигурките и пр.

От друга страна обаче липсва определена информация, която в специализираната литература се отнася до „the manufacturing technique“, „the fabric“ и пр. (Chipped stone assemblages of Ilipinar, phases X and IX. In: J. Roodenberg and L.C. Tissen (Eds.). The Ilipinar excavations, Leiden, 1955-1968).

Тази забележка е по-скоро пожелание за използване възможностите на метода в едни следващи проучвания, но не и като недостатък на неговото изследване. В случая подобен анализ излиза извън границите на дисертационния труд на Веселин Данов, но би било добре да се има предвид за в бъдеще.

В глава IX „Предмети с неясно предназначение“ са представени находки, които не се отнасят към това, което авторът определя като съдове, модели на сгради, антропоморфните и зооморфни изображения и пр., които са предмет на настоящия дисертационен труд.

По отношение на Част II „Изображения и каталог“ смятам, че от представените 5 карти, първите 4, във вида в който са представени, не могат да бъдат особено инструктивни. В същото време изображенията на фигурите, снимките, класификационните схеми са представени на много добро ниво. Намирам, също така за особено полезни сравнителните таблици и диаграмите с процентни съотношения между отделните компоненти.

Последно, но не и по-важност, е фактът, че Веселин Данов не разглежда материалите по комплекси от трите, установени от първия изследовател на обекта д-р Богдан Николов, жилищни хоризонта, като причините за това са изяснени от дисертанта. Независимо от това, моето мнение е, че методически би било по-правилно придържането към схемата на Богдан Николов. Тук резултатите от изследването на Веселин Данов биха послужили за верификация на първоначалната схема – до каква

степен и по-какъв начин резултатите на двамата изследователи съвпадат или се различават и причините за това.

Като цяло дисертационният труд на Веселин Данов има своето място, тежест и значение в изследването на енеолита. Дисертантът успява да представи една значителна по обем добре структурирана и издържана професионално текстова и графична документация на керамичните съдове и малката пластика от праисторическо селище Градешница, която включва над 600 музейни единици. Без съмнение резултатите от този труд ще бъдат използвани и при бъдещи изследвания на автора и от други специалисти от тази област.

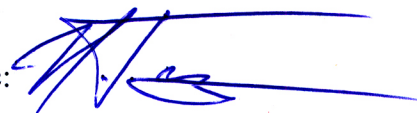
Изследването на Веселин Данов е свързано и с създаване документация, както и подборна класификация на формите на съдовете. Дисертантът прави сполучлив опит да установи относителната хронологията на селището по отношение на другите селища на културата, към която се отнася, както и обособяването в Градешница на етап, по-късен от така представените в селището Слатино.

В заключение бих искал да подчертая, че темата на дисертационния труд „Керамичните съдове и малка пластика от селището от ранния енеолит при Градешница” е избрана удачно и е дисертабилна. Това изследване има своето място и тежест в изследване епохата на енеолита у нас и представлява определен принос в разработване проблемите на късната праистория.

Независимо от някои забележки, които не се отнасят към същината на това изследване и които имат по-скоро препоръчителен характер, трудът е представен на едно качествено равнище и като цяло напълно отговаря на изискванията за една докторска теза.

Позволявам си да предложа на почитаемото жури да присъди на докторанта Веселин Даниелов Данов образователна и научна степен „доктор“.

26.01.2017 г. София

Подпис: 
проф. Иван Гацов д.н.